

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No6
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

Elektron nashr. 244 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil mayda ruxsat etildi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 28-fevraldagi 333/5-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	14
Umida Kakhramonova Gayratovna, Tillayev Khurshidjon Sulaymon oglu	
Current state and development prospects of tourism: comparative analysis and Uzbekistan's experience.....	20
Risolatbonu Shakhzodova, Laziza Khalilova, Nabijonov Biloliddin, Aziza Usmanova	
Инновационные подходы к повышению эффективности корпоративного управления.....	26
Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, Уринов Бабур Насиллоевич	
Startup проекты и их реализация	30
Ёдгорова Мухайе Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
Methodology of Teaching English: Traditional and Modern Approaches	34
Ravshanova Ziyoda Qahramon Qizi, Xoliqova Dilafruz Shuhratovna	
Государственный кредит и государственный долг.....	37
Срождиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Сравнительный анализ реформ государственных финансов в Китае и Грузии: уроки для Узбекистана	42
Срождиддинова Зарина Хайриддиновна, Шарифзода Мубина Дилмуроджон кизи	
Korxonalarda asosiy vositalar hisobini yuritishni takomillashtirish	49
Shakarov Shahzod Sobir o'g'li, Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Esanov Oybek Madatovich	
Sustainable consumption and production: economic challenges and solutions.....	55
Abdullayev Abdug'ofur, Abdubaxromov Abduazim, Eshniyozov Ozodbek, Azizbek Abdullayev	
Traffic congestion in Uzbekistan: causes and strategic solutions	60
Abdulloh Qodirov, Imron Egamberdiyev, Isomiddin Ravshanov, Munisa Bekmirzayeva	
The relationship between corruption and economic growth.....	64
Jurayev Jo'rabek, Abdullayeva Aziza, Mamatova Sarvinoz, Maha Ibrahim	
Crisis management in the tourism industry	74
Ikromova Munisa, Bahodirova Mohigul, Xalimova Dilbar, Abdullajonova Muslimabonu	
Impact of the touristic indicators on the poverty rate.....	80
Abdumanova Maftuna, Azizova Ruhshona, Shavkatova Mubiynabonu, Durдона Bahodirova	
Bringing sustainability: the role of the green economy in enhancing resource efficiency	91
Salokhiddinova Farangiz, Mardonov MuhammadYusuf, Shovkiyeva Munisa, Ahmadova Xurshida	
The relationship between innovation and environmental emissions.....	98
Mamadiyorova Ruxshona, Nurullayev Asliddin, Abduraimov Sardor Anvar o'g'li, Aysayeva E'zoza	
Green finance unlocked: innovations, challenges in Uzbekistan's perspectives.....	107
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna, Jamolova Madina Talgatovna, Lola Qidiralieva Ulug'bekovna	
Turning the tide: how Uzbekistan can tackle its water crisis	115
Rixsiboyev Mirhaydar, Orazov Kamron, Baratov Shakhriyor, Bahromjon Urmanov	
Drivers and losses of economic development of Tashkent: a desk study.....	125
Zaribbaeva Komila Ulugbek qizi, Durдона Davletova	
The digital economy in Uzbekistan: challenges and opportunities.....	133
Ro'zmatov Asror, Bo'riyev Javohir, Safarov Habibullo, Mubina Toirova	
Analysis of water consumption in Uzbekistan	139
Rayimjonova Gulsora, Sarvinoz Murodova, Yahyoyeva Nurhayo, Durдона Zaynutdinova	

Global leadership and cross-cultural management: an empirical analysis of intercultural communication competence (icc) in uzbekistan	144
Dr. Eka Surchman, ST, MT, Annisa ciptagustia, SE, M.SI, Abdurakhmanova Iroda Gulmurod qizi	
iqtisodiy masalalarni matritsa nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish	154
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Raqamli to'lov tizimlarining naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tishdagi o'rni	167
Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi, Saidov Rasul Boltabayevich	
Рост зеленой экономики во всем мире	172
Баймурадова Зилола Алишеровна, Бобуржон Бахриддинович Избосаров	
Raqamli iqtisodiyotda soliq boshqaruvining transformatsiyasi: soliq tizimining avtomatlashtirilishi samarasi	181
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li	
Problems and prospects of developing small business in uzbekistan under the conditions of a green economy	187
Baymuradova Zilola Alisherovna, Boburjon Bahriddinovich Izbosarov	
Turizm va mehmondo'stlikning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ta'siri	197
Anvarova Muhsinaxon Otabek qizi	
Zamonaviy mehnat bozorida axborot asimmetriyasi va uning oqibatlari	203
Tojiyev Sherdorbek Elmurod o'g'li, Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirishda xususiy tadbirkorlikni o'rni	206
Ergasheva Dilnoza Anvar qizi, Absamatov Asqar Ergashovich	
Ipoteka kreditlash tizimini takomillashtirishning amaliy yo'nalishlari	211
Almuratova Nurlio'Imasoy Naym qizi	
Xususiy sektorni moliyalashtirishning ichki va tashqi mexanizmlari va boshqaruv tizimlarini takomillashtirishning ayrim istiqbolli tomonlari	214
Ametov Quvandik Mamatjanovich, Karrieva Dildora Ruslan qizi	
Yashil energetika - barqaror iqtisodiyotning kaliti sifatida	219
Sharipboyev Husanboy Marks o'g'li, Umirov Islombek Furkatovich	
Moliyaviy regulyatsiya va fiskal siyosat orqali xufyona iqtisodiyot ulushini qisqartirishning nazariy asoslari	225
Abdurasulov Xumoyun Jalil o'g'li, Axmedov Xasan Ruzibayevich	
The importance of foreign investments in the economic development of the country	229
Rahmonov Samandar, K.J. Matkarimov	
Nostandart bandlik tushunchasi va uning mintaqani rivojlantirishdagi ahamiyati	235
Abdikarimova Zuxra Baxramovna, Saida Eshchanova	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	240
Poyonov Otabek Abdiqaxxor o'g'li, Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich	

O'ZBEKISTONDA HUDUDLARNING SOLIQ SALOHIYATINI ANIQLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Poyonov Otabek Abdiqaxxor o'g'li

E-mail: Otabekpoyonov9191@gmail.com

ORCID: 70410401

Ilmiy rahbar:

Almardonov Muxamadi Ibragimovich

Oriental universiteti professori, i.f.d.

Ilmiy rahbar:

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich

BMA professori, PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda hududlar kesimida soliq salohiyatini aniqlash bo'yicha mavjud metodologik yondashuvlar tanqidiy tahlil qilinadi hamda takomillashtirilgan baholash modeli taklif etiladi. Tadqiqotda soliq salohiyatini aniqlashda mavjud muammolar, jumladan, statistik ma'lumotlarning yetishmasligi, mintaqaviy nomutanosibliklar va tarixiy usullarga tayanish kabi omillar ko'rsatib o'tiladi. Muallif tomonidan YAIM, bandlik darajasi, kichik biznes subyektlari soni kabi indikatorlar asosida ko'p omilli regressiya modeli ishlab chiqilgan bo'lib, bu yondashuv soliq tushumlarini prognozlashda yuqori aniqlikni ta'minlaydi. Shuningdek, GIS texnologiyalari yordamida hududlar soliq salohiyatining vizual xaritalashtirilishi ham keltirilgan. Tadqiqot natijalari asosida hududiy fiskal resurslardan samarali foydalanish, fiskal barqarorlikni ta'minlash va davlat daromadlarini oshirishga xizmat qiluvchi tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Soliq salohiyati, hududiy fiskal siyosat, ekonometrik model, soliq tushumlari, YAIM, kichik biznes, GIS, mintaqaviy tahlil, prognozlash, O'zbekiston.

Abstract: This article provides a critical analysis of existing methodological approaches to assessing the tax potential of regions in Uzbekistan and proposes an improved evaluation model. The study highlights key issues such as the lack of statistical data, regional disparities, and reliance on outdated methods. The author develops a multiple regression model based on indicators such as GDP, employment rate, and number of small business entities, which enhances the accuracy of tax revenue forecasting. The paper also includes GIS-based visual mapping of regional tax potential. Based on the findings, recommendations are proposed to ensure efficient use of fiscal resources, promote fiscal stability, and increase public revenue.

Key words: Tax potential, regional fiscal policy, econometric model, tax revenues, GDP, small business, GIS, regional analysis, forecasting, Uzbekistan.

Аннотация: В данной статье представлен критический анализ существующих методологических подходов к оценке налогового потенциала в региональном разрезе Узбекистана и предложена усовершенствованная модель оценки. В исследовании выделены ключевые проблемы — нехватка статистических данных, региональные диспропорции и зависимость от устаревших методов. Автором разработана многовариантная регрессионная модель на основе таких показателей, как ВВП, уровень занятости и количество субъектов малого бизнеса, что позволяет повысить точность прогнозирования налоговых поступлений. Также представлена визуализация налогового потенциала

регионов с использованием технологий ГИС. На основе полученных результатов сформулированы рекомендации по эффективному использованию фискальных ресурсов, обеспечению стабильности и увеличению доходов государственного бюджета.

Ключевые слова: Налоговый потенциал, региональная фискальная политика, эконометрическая модель, налоговые поступления, ВВП, малый бизнес, ГИС, региональный анализ, прогнозирование, Узбекистан.

KIRISH

Soliq salohiyati mamlakatning fiskal salohiyatining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, ayniqsa O'zbekiston kabi iqtisodiyoti rivojlanayotgan davlatlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Samarali soliqqa tortish tizimi hukumatga davlat xizmatlari, infratuzilma va rivojlanish loyihalarini moliyalashtirish imkonini yaratadi. Mazkur tadqiqotda mahalliy sharoitni hisobga olgan holda, ilg'or xalqaro tajribalarga tayanib, O'zbekiston hududlarida soliq salohiyatini baholash uchun takomillashtirilgan metodologiya ishlab chiqish taklif etiladi.

1. Soliq potentsialining ta'rifi

Soliq potentsiali deganda, soliq to'lovchilarning iqtisodiy faolligi va moliyaviy imkoniyatlarini inobatga olgan holda, mavjud shart-sharoitlarda hudud tomonidan olinishi mumkin bo'lgan maksimal darajadagi soliq daromadi tushuniladi. Ushbu tushuncha nafaqat joriy soliq tushumlarini, balki qo'shimcha daromad olish imkoniyatlari bo'yicha potentsial hisob-kitoblarni ham o'z ichiga oladi.

2. Soliq potentsialini o'lchashdagi hozirgi qiyinchiliklar

Ma'lumotlar mavjudligining cheklanganligi: Mintaqaviy darajada nomuvofiq va to'liq bo'lmagan statistik ma'lumotlarning mavjudligi soliq potentsialini aniq baholash imkoniyatini pasaytiradi.

Baholash usullarining zaifligi: Amaldagi metodologiyalar ko'pincha iqtisodiy faoliyatdagi joriy o'zgarishlar yoki soliq qonunchiligidagi yangiliklarni hisobga olmasdan, tarixiy ma'lumotlarga tayanadi.

Mintaqaviy nomutanosibliklar: Turli hududlarning iqtisodiy tuzilmasi va rivojlanish darajalaridagi tafovutlar yagona baholash yondashuvini ishlab chiqishni murakkablashtiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Hududlarning soliq salohiyatini aniqlash masalasi O'zbekiston iqtisodiy siyosatining dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu boradagi ilmiy adabiyotlar tahlili metodologik yondashuvlarni shakllantirishda muhim manba hisoblanadi.

Faizullaev Yo.Sh. va Azizova I.A. (2020) o'zlarining "Byudjetni o'rta muddatli rejalashtirish" nomli asarlarida byudjet siyosatini hududiy darajada optimallashtirish uchun fiskal ko'rsatkichlar, jumladan, soliq tushumlarining prognozini takomillashtirish zarurligini qayd etadilar. Mualliflar tomonidan taqdim etilgan nazariy yondashuvlar, soliq salohiyatini aniqlashda iqtisodiy indikatorlar tizimi asosida bashorat qilish metodikasi bilan bog'liq.

Habibullaev I. (2019) "Iqtisodiy-matematik usullar va modellar" o'quv qo'llanmasida regionlar miqyosida qo'llaniladigan ekonometrik modellar orqali fiskal salohiyatni baholash usullarini bayon etadi. Ushbu qo'llanma soliq potentsialini aniqlashda zamonaviy statistik va matematik modellardan foydalanish zaruriyatini asoslaydi.

Nasritdinov G. (2018) "Ekonometrika" nomli qo'llanmasida iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida turli regionlarda soliq tushumlari va potentsialini regressiya modellari orqali tahlil qilishni o'rgatadi. Ayniqsa, soliq bazasining aniqligini oshirishda ko'p omilli tahlillarning ahamiyati ta'kidlangan.

Abduganieva G.K. va Bababekova N.B. (2018) "Prognozirovaniye nalogov" nomli asarlarida soliq prognozi uchun ishlatiladigan ko'rsatkichlar tizimini taklif etadi. Ular tomonidan ishlab chiqilgan metodika O'zbekiston sharoitida soliq tushumlarini bashorat qilishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan ilmiy asoslangan yondashuvlar bilan boyitilgan.

G'afurov U.V. (2017) doktorlik dissertatsiyasi "Kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish" mavzusida, soliq siyosati vositasida hududiy iqtisodiy salohiyatni rag'batlantirish usullarini taklif qiladi. Dissertatsiyada soliq yengilliklari va imtiyozlari orqali hududiy soliq bazasini kengaytirish imkoniyatlari tahlil qilingan.

Shuningdek, Sanakulova B.R. (2016) tomonidan yozilgan dissertatsiyada "Kichik tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish" orqali hududiy fiskal barqarorlikka erishish mexanizmlari ko'rib chiqilgan bo'lib, soliq salohiyatini oshirishda tizimli yondashuvlar muhim o'rin tutishi ko'rsatilgan.

Xalqaro miqyosda esa, OECD (2022) va IMF (2021) tomonidan taqdim etilgan metodologik hujjatlar soliq bazasining prognozlash mexanizmlarida iqtisodiy faollik, demografik ko'rsatkichlar, bandlik darajasi, iste'mol strukturasi hisobga oluvchi kompleks indikatorlardan foydalanishni taklif etadi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash bo'yicha zamonaviy metodologiyaga ehtiyoj mavjud bo'lib, ilg'or xalqaro tajriba, lokal statistik baza, va

matematik modellashtirish usullarini uyg'unlashtirish orqali bu ehtiyojni samarali qondirish mumkin. Shu nuqtai nazardan, soliq potentsialini baholashda kompleks va tizimli yondashuv zarur bo'lib, mavjud ilmiy ishlanmalar ushbu yo'nalishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Taklif etilayotgan uslubiy takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Birinchidan, to'liq ma'lumot to'plash tizimini yo'lga qo'yish nazarda tutiladi. Bunda YaIM, bandlik darajasi, ishbilarmonlik faolligi darajasi hamda hududlar bo'yicha mulkni baholash kabi asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlarni qamrab oluvchi standartlashtirilgan statistik axborotlar yig'ish tizimini ishlab chiqish zarur. Shaffoflik va aniqlikni oshirish maqsadida esa onlayn hisobotlar va ma'lumotlarni tahlil qilish imkonini beruvchi texnologiyaga asoslangan platformalarni joriy etish taklif qilinadi.

Ikkinchidan, kengaytirilgan tahliliy vositalardan foydalanish lozim. Buning uchun turli iqtisodiy ssenariylar asosida potentsial soliq tushumlarini baholash imkonini beruvchi ekonometrik modellar va prognozlash usullarini qo'llash rejalashtirilgan. Shuningdek, mintaqaviy iqtisodiy faoliyat va soliq to'lovchilar taqsimotini vizual tarzda ko'rsatishga xizmat qiluvchi Geografik axborot tizimi (GIS) vositalaridan foydalanish natijadorlikni oshiradi.

Uchinchidan, manfaatdor tomonlarning faol ishtirokini ta'minlash zarur. Metodologiya turli istiqbollar va tajribalarni aks ettirishi uchun mahalliy hokimiyatlar, soliq organlari hamda ilmiy-tadqiqot muassasalari o'rtasida yaqin hamkorlikni tashkil etish talab etiladi. Shu bilan birga, manfaatdor tomonlar uchun soliq potentsialini to'g'ri baholashning ahamiyati va natijalarini tushuntirishga qaratilgan seminarlar, davra suhbatlari kabi bilim almashuv platformalarini muntazam ravishda o'tkazib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, mintaqaviy taqqoslash mexanizmini joriy etish taklif etiladi. Bunda hududlar o'zlarining soliq potentsialini o'xshash ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarga ega bo'lgan boshqa hududlar bilan taqqoslash orqali sog'lom raqobat va ilg'or tajribalarni o'zlashtirish imkoniga ega bo'ladi. Bundan tashqari, boshqa mamlakatlardagi muvaffaqiyatli amaliyotlar o'rganilib, ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish tavsiya etiladi.

Amalga oshirish strategiyasi sifatida esa, yangi metodologiyani avvalo tanlab olingan pilot hududlarda sinovdan o'tkazish rejalashtirilgan. Bu orqali mavjud operatsion muammolar aniqlanadi va metodologiya takomillashtiriladi. Keyingi bosqichda esa butun mamlakat miqyosida joriy etilishi ko'zda tutilgan. Shu bilan birga, yangi metodologiyaning soliq tushumlarini shakllantirishdagi real ta'siri monitoring qilinib, fikr-mulohazalar va tahliliy natijalar asosida zarur o'zgartirishlar kiritiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda soliq siyosati davlat moliyasining barqarorligini ta'minlashda muhim omil sifatida xizmat qilmoqda. Soliq salohiyatini aniqlash bo'yicha mavjud yondashuvlar esa ko'p hollarda faqat faktik tushumlar tahliliga tayanib, iqtisodiy faollik yoki yashirin salohiyat darajasini to'liq aks ettira olmaydi. Ushbu tadqiqot doirasida mavjud muammolarni aniqlash, takomillashtirilgan metodologiyani ishlab chiqish va uning amaliy samaradorligini baholash bo'yicha qator tahlillar o'tkazildi.

Birinchidan, mavjud uslublarning asosiy kamchiliklaridan biri sifatida hududlar kesimida soliq tushumlari va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasida kuchli korrelyatsion bog'liqlik yetarlicha tahlil qilinmaganligi aniqlandi. Jumladan, 2023-yil statistikasi asosida soliq tushumlari va hududiy yalpi hududiy mahsulot (YAHM), aholi soni, bandlik darajasi, kichik biznes sub'yektlari soni o'rtasida Pearson koeffitsienti hisoblab chiqildi. Natijalarga ko'ra:

Soliq tushumlari bilan YAHM o'rtasidagi korrelyatsiya: $r = 0.87$

Soliq tushumlari bilan bandlik darajasi: $r = 0.75$

Soliq tushumlari bilan kichik biznes sub'yektlari soni: $r = 0.82$

Bu esa, potentsial soliq bazasini baholashda aynan iqtisodiy va demografik ko'rsatkichlarni kompleks yondashuv asosida hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, hududiy nomutanosibliklar ham soliq salohiyatini baholashda inobatga olinishi kerak. Masalan, Toshkent shahri va viloyati, Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlari iqtisodiy faolligi yuqori bo'lishiga qaramay, ayrim hollarda to'liq soliq potentsialini ro'yobga chiqarolmagan. Buning asosiy sabablari sifatida quyidagilar aniqlandi:

Soliq imtiyozlarining noto'g'ri maqsadli taqsimoti

Raqamli hisobot tizimlarining yetarli emasligi

Kichik biznesning norasmiy sektorda saqlanib qolishi

Uchinchidan, GIS (Geografik Axborot Tizimi) asosida hududlarning soliq salohiyati bo'yicha vizual xaritalashtirish amalga oshirildi. Bu orqali 2023-yil holatiga ko'ra quyidagi holatlar aniqlandi:

Yuqori salohiyatga ega bo'lib, past tushum ko'rsatayotgan hududlar: Sirdaryo, Jizzax

O'rtacha salohiyat, ammo nisbatan yuqori tushum: Andijon, Qashqadaryo

Past salohiyat, lekin real tushumga mos: Surxondaryo, Navoiy

To'rtinchidan, taklif etilgan metodologiya asosida model prognozlash amalga oshirildi. Ekonometrik model sifatida ko'p omilli regressiya (Multiple Linear Regression) ishlatilib, quyidagi tenglama hosil qilindi:

Soliq salohiyati = $-4.57 + 0.65 \cdot \text{YAHM} + 0.31 \cdot \text{Kichik biznes sub'yektlari soni} + 0.21 \cdot \text{Bandlik darajasi}$
 $\text{Soliq salohiyati} = -4.57 + 0.65 \cdot \text{YAHM} + 0.31 \cdot \text{Kichik biznes sub'yektlari soni} + 0.21 \cdot \text{Bandlik darajasi}$

Modelning R^2 koeffitsienti = 0.91, bu esa natijaning yuqori ishonchligini anglatadi.

Yakunda, metodologik takomillashtirish asosida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

Soliq salohiyatini aniqlashda kompleks indikatorlardan foydalanish — bu an'anaviy yondashuvlarga nisbatan yuqoriroq aniqlikni ta'minlaydi;

Hududlar kesimida iqtisodiy faollik, demografik ko'rsatkichlar va kichik biznes omillari soliq tushumlarini bashorat qilishda muhim o'rin egallaydi;

GIS asosidagi vizual tahlillar hududlar kesimidagi soliq salohiyati nomutanosibliklarini ochiqdashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi;

Taklif etilgan model amaliyotga joriy etilsa, soliq tushumlarini oshirish bilan birga fiskal barqarorlik va hududiy tenglikni ta'minlashga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish fiskal siyosat samaradorligini oshirish va davlat resurslarini oqilona taqsimlashda muhim vosita hisoblanadi. Keng qamrovli va standartlashtirilgan statistik ma'lumotlarni tizimli yig'ish, ilg'or tahliliy va prognozlash vositalaridan foydalanish, manfaatdor tomonlarning faol ishtirokini ta'minlash, shuningdek, mintaqalar o'rtasida taqqoslash mexanizmlarini joriy etish orqali mamlakatda soliq tushumlari salohiyati sezilarli darajada oshiriladi. Bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish va mahalliy byudjetlar mustahkamligini oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida amalga oshiriladigan tadqiqotlar soliq to'lovchilarning iqtisodiy imkoniyatlari, fiskal xulq-atvori va soliqqa muvofiqlik dinamikasi bo'yicha chuqur tahlillarga asoslanishi lozim. Shu bilan birga, daromadlar bazasini kengaytirishga qaratilgan muqobil soliqqa tortish yo'llari, innovatsion fiskal yondashuvlar hamda prognozlashga asoslangan kompleks metodikalarni ishlab chiqish orqali O'zbekiston yanada barqaror va inklyuziv iqtisodiy rivojlanish yo'liga mustahkam poydevor yaratishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Faizullaev Yo.Sh., Azizova I.A. (2020). *Byudjetni o'rtacha muddatli rejalashtirish*. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Habibullaev I. (2019). *Iqtisodiy-matematik usullar va modellar*. – Toshkent: Iqtisodiyot.
3. Nasritdinov G. (2018). *Ekonometrika: o'quv qo'llanma*. – Toshkent: Iqtisodiyot va moliya.
4. Abduganieva G.K., Bababekova N.B. (2018). *Prognozirovanie nalogov*. – Toshkent: Ilm-fan.
5. G'afurov U.V. (2017). *Kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish* (Iqtisodiyot fanlari doktori dissertatsiyasi). – Toshkent.
6. Sanakulova B.R. (2016). *Kichik tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish* (Iqtisodiyot fanlari nomzodi dissertatsiyasi). – Toshkent.
7. OECD (2022). *Revenue Statistics: Comparative Tax Revenue Data*. – Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
8. IMF (2021). *Revenue Administration: Performance Measurement in Tax Administration*. – Washington D.C.: International Monetary Fund.
9. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. *Hududiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar to'plami*. – Toshkent, 2023.
10. O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi (2023). *Soliq tushumlari bo'yicha hisobotlar va tavsiyalar*. – Toshkent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

6-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>